

FELLES ÅRSRAPPORT - 2015

MELLOM

ARBEIDSTILSYNET, NAV, POLITIET OG SKATTEETATEN

FOR

STYRKET INNSATS MOT

ARBEIDSMARKEDSKRIMINALITET

1. Innledning

I regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet som ble lagt frem 13. januar 2015, er et av tiltakene å utvide det regionale og lokale samarbeidet mellom etatene.

Felles overordnet handlingsplan mellom Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten ble undertegnet av etatsdirektørene 16. januar 2015. Handlingsplanen ga prinsipper og mål for samarbeidet og felles tiltak i 2015. Felles årsrapport mellom etatene bygger på handlingsplanen.

Det ble gitt felles føringer i tildelingsbrevet for 2015 til hhv Arbeidstilsynet, politiet og Skatteetaten om at det pågående pilotprosjektet i Bergen hvor Skatteetaten, Kemneren og Arbeidstilsynet er samlokalisert i en enhet, skulle utvides med deltakelse fra politiet, samt at det også skulle etableres tilsvarende enheter i to andre byer. Satsingen skulle innebære en nødvendig og bedre samlet innsats, slik at etatenes virkemiddelapparater samlet kan gi best mulig effekt. I tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2015 ble etaten bedt om å delta i de tre planlagte operative enhetene. Like styringssignaler fra de ulike departementene til etatene som skal samarbeide om en styrket innsats mot arbeidsmarkeds kriminalitet, har vært viktig.

Samarbeidet mellom etatene har utviklet seg svært positivt i 2015. Gjennom målrettet samarbeid, samordnede aksjoner og aktiviteter har etatene oppnådd rask og stor effekt i innsatsen mot arbeidsmarkeds kriminalitet. Samarbeidet gir en effektivisering av arbeidet for etatene, bl.a. når det gjelder informasjonsinnsamling og analyse, bruk av virkemidler, gjennomføring av kontroll og utveksling av opplysninger. Det gir en unik mulighet til å vurdere de mest effektive virkemidler og sanksjoner. Etatene bruker gjerne hele batteriet av virkemidler og/eller alle etatene bruker sine virkemidler samtidig mot samme virksomhet for å få effekt. Etatene er opptatt av felles strategi og felles sanksjonering, og det er ikke viktig hvem som «får» saken og/eller resultatet. Etatene viser til flere tilfeller at saker ikke hadde blitt avdekket eller blitt effektivt fulgt opp uten støtte fra en eller flere av de andre etatene.

Både på statsministerens toppmøte om arbeidslivskriminalitet den 27. januar og på Samarbeidskonferansen om arbeidsmarkeds kriminalitet og migrasjon den 28. januar 2016 var det flere som trakk frem hvor viktig samarbeidet og de samlokaliserte enhetene er. Dette bl.a. gjennom at man samler kompetanse, det er kreativ nytenkning, man klarer å prioritere saker og jobbe mer effektivt. Det ble også påpekt at bedre felles tenkning og koordinert innsats er enormt viktig i det videre arbeidet. Disse signalene er en viktig understøtting i arbeidet, men det var også signal om at vi står overfor alvorlige forhold som truer vår samfunnsstruktur og som etatene må samarbeide om for å bekjempe.

2. Samlokaliserte enheter

Handlingsplanen gaføring om å samlokalisere etatene i Oslo og Stavanger, i tillegg til videreføring i Bergen. Oslo og Stavanger ble valgt fordi dette er områder der etatene har erfart mye arbeidsmarkeds kriminalitet. Videre var det allerede etablert et operativt samarbeid mellom etatene mot ulike bransjer. Det lå derfor til rette for rask etablering, og det var et ønske fra alle etatene, om å få samlokaliserte enheter i disse to byene. I løpet av første kvartal 2015 var det på plass en samlokalisering av medarbeidere fra Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten, samt Kemneren, både i Oslo og Stavanger. I Oslo deltar i tillegg Tolletaten. Samarbeidet i de samlokaliserte enhetene dekker geografisk noe utover de tre byene, men for politiet i den forstand innenfor det enkelte politidistrikt. Akrim Oslo City dekker «Stor-Oslo» for kontrolletatene.

Hordaland politidistrikt opprettet høsten 2015 et Akrim-prosjekt bestående av seks polititjenestemenn og en jurist. To av disse deltar også inn i den samlokaliserte enheten i Bergen. Politiets økte ressurser har vært svært viktig for det videre arbeidet her.

Med samlokalisering menes at man har et team/arbeidsrom som har plass til deltakere fra alle etatene og hvor man møtes for tverretatlig samarbeid, for eksempel ved forberedelse og etterarbeid etter felles kontroller. Erfaringen fra etatene så langt er at samlokalisering er viktig for å lykkes med utveksling av opplysninger og koordinering av innsatsen. Som eksempel hadde etatene i Rogaland allerede et godt fungerende samarbeid, både på operativt nivå og ledelsesnivå før opprettelsen av den samlokaliserte enheten. Det rapporteres imidlertid om at samarbeidet nå har blitt enda bedre, og at det er en stor forbedring med et felles lokale hvor deltakerne kan møtes og jobbe effektivt sammen.

Det er generelt godt samarbeid alle tre stedene, og det rapporteres om åpenhet, dialog og et gjensidig ønske om å lykkes i arbeidet. Samlokalisering bidrar til en felles målsetting for hver enkelt deltaker og hver enkelt etat. Videre pekes det på at god ledelsesforankring er viktig.

Reglene om de enkelte etatenes taushetsplikt oppleves som utfordrende for alle de tre samlokaliserte enhetene. Økokrim ledet i 2015 en arbeidsgruppe som skulle vurdere muligheter og begrensinger til å dele informasjon etatene imellom og med næringslivet. Både Oslo, Bergen og Stavanger hadde besøk av representanter fra arbeidsgruppen hvor det ble gitt tilbakemeldinger om spesielt utfordrende situasjoner hvor man opplevde at taushetspliktsbestemmelsene skapte skranker for samarbeidet. Arbeidsgruppen har utarbeidet en nasjonal veileder for informasjonsdeling som vil bli et viktig hjelpemiddel i samarbeidet.

Arbeidsgruppen har også utarbeidet en rapport som peker på svakheter og utfordringer med dagens regelverk. En av svakhetene som er poengtert i rapporten, er manglende symmetri i taushetspliktsbestemmelsene. Rapporten med kartlegging av svakheter ved regelverket og forslag til eventuelle lovendringer, er sendt Justis- og beredskapsdepartementet som oppdragsgiver, for videre vurderinger og behandling av rapporten. Det er viktig at dette arbeidet følges opp da det er behov for å dele mer enn det som i dag ligger innenfor lovverket.

3. Målgrupper

Handlingsplanen for 2015 ga føring om at bygg og anlegg - proffmarkedet skulle prioriteres som felles innsatsområde, men det var også åpent for felles innsats i bygg og anlegg - privatmarkedet og i andre bransjer. Grunnlaget for at bygg og anlegg - proffmarkedet ble prioritert ved inngåelse av planen, var blant annet:

- Ulike trendundersøkelser i Norge og internasjonalt som beskriver bygg- og anleggsbransjen som en bransje med mange utfordringer (eks VISA-rapporten "The Shadow economy")
- Situasjonsbeskrivelse 2014 - Arbeidsmarkeds kriminalitet i Norge
- Kriminalitet i Bygg og anleggsbransjen - situasjonsbeskrivelse 2014 (Politiet)
- Skatteetaten hadde utarbeidet interne dokument om bransjen som grunnlag for egen strategi. Bygg og anlegg er den bransjen hvor Skatteetaten hadde størst andel av skjerpet tilleggsskatt, anmeldelser og størst avdekking.
- Arbeidstilsynet var i gang med en satsing innen bygg- og anleggsbransjen der sosial dumping var et av flere tema. Satsingen bygger på etatens strategiske plan 2013-2016.
- Bransjen selv uttrykte også et stort behov for kontroll og samarbeid med kontrolletatene.

- Det var viktig å samle innsatsen om et hovedområde for å kunne utgjøre en forskjell.

Det er alvorlig kriminalitet også i privatmarkedet, men ut fra etatenes vurdering da planen ble inngått, ikke samme grad tvang og organisert kriminalitet. I løpet av året har Stavanger likevel hatt mest aktivitet i privatmarkedet bygg og anlegg grunnet den store aktiviteten i dette området, med påfølgende mange tips og henvendelser om ulovlige forhold. Bergen viser til at det er avdekket flere og mer alvorlige funn i privatmarkedet bygg enn i proffmarkedet.

Etatene har også prioritert andre bransjer som bilpleie, inkludert den useriøse delen av bilverksteder og dekkhotell, serveringsbransjen og velværebransjen, bl.a. massasjelinstitutt, frisører og skjønnhetspleie samt butikker. Dette omtales i det videre som «servicebransjen». I tillegg har det også vært aktivitet mot innkvartering som arbeidsgiver stiller til disposisjon for arbeidstakerne.

Erfaringen så langt viser at kriminelle aktører ofte har et bredt virksomhetsområde med nettverk og aktivitet innenfor ulike bransjer og områder. Samarbeid om å kartlegge/analysere aktører og nettverk er derfor viktig slik at etatene kan målrette innsatsen. Vi vil sammen bygge kunnskap for på en effektiv måte ramme og sette ut av spill de som er i posisjon til å organisere og tilrettelegge for kriminaliteten. Bransjefokuset blir derfor noe nedtonet i 2016.

En annen målgruppe som det har vært en del aktivitet overfor, er medspillerne og spesielt når det gjelder veiledning/informasjon og samarbeid. Dette er nærmere omtalt under virkemidler.

Etatene hadde ved inngåelse av handlingsplanen for 2015 ikke noen felles/tverretatlige analyser som grunnlag for beslutning om prioritering. Etablering av et nasjonalt tverretatlig senter for analyse og etterretning vil bli viktig for at etatene skal få frem et bedre beslutningsgrunnlag for felles prioritering.

4. Organisering av innsatsen i de samlokaliserte enhetene

Organisering av samarbeidet, samarbeidstiltak, arbeidsmetoder m.m. i de tre samlokaliserte enhetene har vært noe ulike i innhold. Politiet er en sentral aktør i samarbeidet, og politiets innsats og hvordan de jobber med arbeidsmarkeds kriminalitet har vært ulikt på de tre stedene. Etatene har imidlertid vurdert at dette har vært greit i en oppstartperiode for å innhente ulike erfaringer om hva som kan gi best resultat og effekt. Etatene vil i 2016 vurdere en mer enhetlig innretning for samlokaliserte enheter.

Kemneren er blitt en viktig samarbeidspart både i Bergen, Stavanger og Oslo. Kemnerens rolle i samarbeidet er særlig knyttet til kontroll av arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk, det vil bli så at de kontrollerer arbeidstakere opp mot arbeidsgivers innberetning av lønn- og arbeidsgiveravgift og trekkplikt.

4.1 Stavanger

I Stavanger er det en koordineringsgruppe som består av lokale ledere i samarbeidsetatene og som tar seg av felles lokal handlingsplan og rapportering, kommunikasjonsplan, planlegger aksjoner, gjør policyavklaringer og går i noen få tilfeller inn i konkrete saker.

Videre er det en operativ gruppe som består av medarbeidere fra alle etatene og som møtes og diskuterer saker, tips, gjennomgår status, legger strategi for videre arbeid og fordeler arbeidsoppgaver. Noen gjennomfører undersøkelser, mens andre, særlig gjelder dette Arbeidstilsynet og politiet, er ute på operative kontroller flere ganger i uken. Dette gjelder spesielt innen bygg og anlegg.

Når det gjelder saker opp mot servicebransjen, og der det kan utføres personallistekontroller, er det også etablert faste møtefora og felles kontroller. Dette har i 2015 blitt koordinert av Kemneren, men blir nå koordinert av Arbeidstilsynet. Det er også en endring i at etatene vil ha en mer målrettet innsats mot aktører og bakmenn innen servicebransjen med utgangspunkt i informasjon som de enkelte etatene besitter. Ordinære personallistekontroller vil imidlertid fortsette som en vanlig linjeaktivitet i Skatteetaten og hos Skatteoppkreverne.

I tillegg til den koordinerte innsatsen mot bygg og anlegg og servicebransjen, peker etatene på behov for enda bedre koordinering når det gjelder bilverksteder og bilpleie. Her er det nå etablert en samarbeidsgruppe mellom politiet, Statens vegvesen, Brannvesenet i Sør-Rogaland og Arbeidstilsynet, som koordineres av Arbeidstilsynet, og det har vært gjennomført en rekke tverretatlige kontroller. Det er også etablert en samarbeidsgruppe mellom Brannvesenet i Sør-Rogaland, politiet og Arbeidstilsynet, som koordineres av Arbeidstilsynet, for tverretatlige kontroller med innkvartering.

4.2 Bergen

Den samlokaliserte enheten har i 2015 vært organisert som et prosjekt med en prosjektleder (prosjektet startet opp i 2014). Videre er det etablert en styringsgruppe for den samlokaliserte enheten bestående av ledere for hver enkelt etat. Styringsgruppen møtes en gang i måneden og gjennomgår prosjektets aktiviteter.

Medarbeidere i den samlokaliserte enheten har ukentlig møter med gjennomgang av tips og observasjon for utvalg av aktuelle aktører og virksomheter samt planlegging av aktivitet. Det blir deretter utført felles kontroller som etatene samarbeider om når det gjelder saksoppfølging og sanksjoner. For å samkjøre aktiviteten i størst mulig grad, er ukene blitt inndelt med minst en dag der det gjennomføres kontroller, en dag der medarbeiderne sitter samlet for å følge opp aktivitetene, og en dag der medarbeiderne sitter i egen etat for å opprettholde denne samhandlingen.

Når det gjelder kontroller, blir det satt opp team som følger opp hver sak. Politiet leder kontrollene i de tilfeller de deltar. Ellers er det oftest Arbeidstilsynet som leder kontrollene.

Samarbeidet i Bergen har i 2015 hatt sin hovedaktivitet rettet mot byggebransjen, både privat og proffmarkedet, serveringsbransjen og bil- og dekkverkstedbransjen. I tillegg til de etatene som er samlokalisert, har det vært et samarbeid med bl.a. Mattilsynet, el-tilsynet, byggesaksavdelingen i Bergen kommune og Statens vegvesen.

4.3 Oslo

Samarbeidet knyttet til den samlokaliserte enheten i Oslo, har vært avgrenset til bygg og anlegg - proffmarkedet, i tillegg til steinleggere/travellers. Årsaken er at Oslo er et område

med stor aktivitet, stort omfang av alvorlig arbeidsmarkeds kriminalitet og mange aktører. Det har derfor vært hensiktsmessig å avgrense aktiviteten. Etatene har imidlertid et etablert samarbeid også mot andre bransjer som organiseres utenfor den samlokaliserte enheten, se nærmere beskrivelse under punkt 7. For 2016 vil etatene ha et mer aktørrettet fokus.

I Oslo er det lagt vekt på å bygge opp et tverretatlig analyseteam. Analysetemaet kartlegger personer og virksomheter som deltar eller har en rolle i nettverk og enkeltsaker, og foreslår tiltak for videre samordnet innsats på tvers av etatene. Det er også påstartet et analysearbeid for å få bedre markedsinnsikt. Erfaringen så langt er at tverretatlig samhandling gir en gevinst når det gjelder kartlegging og analyse. Samtidig er det fortsatt behov for en styrking av arbeidet med utplukk av relevante kontrollobjekter og aller mest å arbeide med å finne de som organiserer kriminaliteten gjennom sine ulike roller.

I tillegg er det etablert tverretatlig uropatrulje. Uropatruljen gjennomfører tilsyn på byggeplasser/arbeidsplasser, sjekker ut adresser og innhenter opplysninger. I de felles aksjonsukene er det flere medarbeidere fra etatene ut over de som sitter samlokalisert, som har deltatt. Arbeidstilsynet har ofte vært tilrettelegger og teamleder for disse tilsynene.

Det er også et regionalt team med en leder/medarbeider fra hver etat, som koordinerer aktiviteten og følger opp i linjen i egen etat.

5. Gjennomføring av aktivitet - virkemidler

Etatene bruker flere virkemidler i arbeidet. Erfaringer er at det som gir best effekt, er en kombinasjon av kontroller, parallelt med sanksjoner, urovirksomhet, trykk fra media med informasjon til kunder - samt i de saker der det er mulig - etterforskning av virksomheter og aktører. Vi ser at felles trykk fra alle etatene samtidig kan resultere i at virksomhetene og aktørene enten innretter seg etter norsk regelverk eller forsvinner.

En forutsetning for å jobbe mer kunnskapsbasert, er å gjøre gode analyser og/eller kartlegginger av informasjon som etatene besitter, tips m.m. Her jobbes det med utprøving og utvikling alle tre steder, og det er foreløpig ikke etablert noe felles. Dette vil også avhenge av etablering av et nasjonalt tverretatlig senter for analyse og etterretning og hvor langt dette vil gå i å lage beslutningsunderlag for det operative arbeidet. Med begrensede ressurser er det viktig at vi klarer å kartlegge de som organiserer aktiviteten og sette disse personene ut av spill. Dette er viktigere enn et stort antall kontroller eller tiltaler. I Oslo begynner kunnskapen om mange nettverk å bygges, uavhengig av tips. I Stavanger er det et stort omfang av tips og informasjon. I Bergen er det lite tips, spesielt fra bransjene selv. Hverken samarbeidsarenaer eller medieoppslag har så langt hatt effekt på tipstilgangen.

5.1 Kontroll og bruk av sanksjoner

Kontroll/tilsyn og bruk av sanksjoner er det viktigste virkemiddelet i arbeidet. Det har i løpet av året vært flere større og mindre aksjoner, se også punkt 6. Det har vært flere mål med aksjonene - avdekke ulovlige forhold og følge opp disse, få en oversikt over markedet i ulike bransjer, prøve ut metoder, bruke media for å nå ut med budskap m.m.

Samtidig har det nødvendigvis ikke vært et mål å gjennomføre flest antall kontroller, men å jobbe systematisk med å bruke felles opplysninger for å få kriminelle aktører ut av markedet. Derfor har antall kriminelle aktører som man gjennom samarbeidet mener å ha satt ute av stand til å fortsette sin virksomhet, vært et viktig mål. Stavanger har kun hatt en større

byggeplassaksjon i løpet av året, men i tillegg flere mindre aksjoner mot virksomheter innen bygg og anlegg og servicenæringen.

Stavanger viser videre til at tilsyn med oppdragsgivere er effektivt. Det finnes en gruppe oppdragsgivere som befinner seg i gråsonen mellom lovlig og ulovlig aktivitet, og de kan ved påvirkning havne over i den lovlydige gruppen. Her ser vi at det er viktig at vi både kontrollerer og gir veiledning.

Politiets bruk av bortvisning etter politiloven har vist seg å være et særdeles effektivt virkemiddel. Dette er en arbeidsmetode som spesielt politiet i Stavanger har prøvd ut. Når én eller flere av etatene påviser brudd på regelverket, iverksetter politiet bortvisning fra arbeidsplassen. Det kan feks være brudd på vedtak om stans fra Arbeidstilsynet, manglende skattetrekk eller ikke levert omsetningsoppgave til Skatt eller manglende bokføring. Når politiet bortviser i henhold til politiloven, medfører dette at den kriminelle virksomheten mister oppdrag og inntekter, da ingen kunder ønsker politiet på daglige kontroller på sin byggeplass eller sitt arbeidssted. På denne måten tvinger vi dem til å inrette seg etter lovverket, hvis ikke mister de inntekter og dermed grunnlaget for å drive sin kriminelle virksomhet videre.

I Bergen har det vært flere større aksjoner innen byggebransjen og også innen serveringsbransjen. Erfaringen derfra er også at større aksjoner ikke er mest hensiktsmessig metode for å avdekke kriminalitet, og innsatsen er nå rettet mot mindre og mer fokuserte aksjoner mot kartlagte kriminelle nettverk og aktører.

Ved tilsyn i mindre serveringssteder og gatekjøkken i Bergen, er det generelt avdekket mange alvorlige brudd på ulike regelverk. Serveringsloven gir politiet mulighet til å stenge serveringssteder i inntil sju dager, og det har politiet benyttet seg av i tilfeller om bruk av ulovlig arbeidskraft, manglende kassainnslag og annen form for ulovlig virksomhet.

Som nevnt under punkt 2 har Hordaland politidistrikt opprettet et Akrim-prosjekt. Målet er å få prioritert saker innenfor arbeidsmarkeds kriminalitet og på best mulig måte følge opp de sakene som den samlokaliserte enheten produserer. Akrim-prosjektet tilstreber en balanse i forhold til å være operativ med høy kontrollinnsats og at sakene blir hurtig etterforsket og påtalt i form av forelegg eller blir berammet for retten. Mange av sakene havner i utlendingssporet i form av bort/utvisningssaker.

Innen bil- og dekkverksteder har det i Bergen vært et godt samarbeid med Statens vegvesen. Ulovlige bilverksteder blir fulgt opp med effektive sanksjoner både fra Arbeidstilsynet, kemneren og politiet, samtidig som politiet følger opp anmeldelser fra Statens vegvesen. Mange verksteder har blitt lagt ned i etterkant av dette. Her er det i tillegg gjort flere funn av personer og adresser som er tilknyttet kriminelle nettverk som også operer i andre bransjer, blant annet innen privatmarkedet bygg og serveringsbransjen.

I Oslo er det gjennomført fire store felles aksjoner. Det har vært utfordringer med å holde et tverretattlig fokus ved utvelgelsen av tilsynsobjekter til aksjonsukene og også i analysesammenheng. Hovedmålet med aksjonene i 2015 har imidlertid vært synlighet og økt oppdagelsesrisiko.

Oslo har jobbet med å videreutvikle arbeidsmetodikken, og det rapporteres om at tiltakene må være ressurseffektive for etatene samlet eller hver for seg, og at de mest effektive tiltakene er de som gjør det mindre lønnsomt å benytte kriminelle metoder. Virkemidlene er delt inn i tre kategorier;

- Stoppe pengestrømmen gjennom blant annet å nekte registrering i MVA-registeret, ikke reelle virksomheter, falsk ID, kartlegge bruk av falske HMS-kort, hindre urettmessige utbetalinger av trygd, bruke konkursinstituttet aktivt sammen med bruk av karantene, omstøtelse etc.
- Inndra penger gjennom bla inndragning, hefte, beslag, arrest og utlegg
- Øke kostandene gjennom blant annet bortvisning, bøter, etterberegninger, tvangsmulkt, overtredelsesgebyrer, stenge arbeidsplasser etc.

En viktig faktor knyttet til bruk av sanksjoner, er at hver etat i tillegg har ressurser i linjen til å følge opp aktuelle saker som avdekkes gjennom samarbeidet i de samlokaliserte enhetene. Dette må etatene jobbe videre med og kanskje spesielt i Oslo som rapporterer om at omfanget av arbeidsmarkeds kriminalitet er så omfattende at enkelte av etatene i 2015 ikke har hatt ressurser til å gjennomføre alle saker som er fremkommet av samarbeidet.

5.2 Informasjon/veiledning, samarbeid med andre

I tillegg til innsatsen mot kriminelle aktører, er det også fokus på kontroll, veiledning og informasjon til både arbeidsgivere og arbeidstakere. Dette for bl.a. å sette disse i stand til å følge arbeidsmiljøregelverket slik at arbeidstakerne sikres trygge ansettelsesforhold. Det er særlig viktig å få arbeidstakere til å forstå at de ved å jobbe svart, bidrar til den kriminelle virksomheten. Ved å gi informasjon og veiledning kan de bli i stand til å registrere seg og komme i ordnede former ved neste arbeidsforhold. Dette bidrar til å forhindre utnyttning og videre kriminell adferd. Det er noen virksomheter og arbeidstakere som lar seg påvirke av kontroll og veiledning, og dermed mister de kriminelle tilgang på arbeidstakere som er villig til å bryte regelverket.

Samarbeid med andre ut over de etatene som er samlokalisert, er også viktige virkemidler i arbeidet. Som eksempel arrangerte Stavanger et informasjonsmøte i november med over 100 deltakere fra offentlige og private virksomheter og partene i arbeidslivet. Deltakerne fikk informasjon om det tverretatlige samarbeidet og en gjennomgang av hvordan det operative arbeidet foregår i praksis. Det var positiv tilbakemelding på møtet og ønske om videre samarbeid. Dette planlegges for 2016.

I Stavanger har det også vært arrangert veiledningsmøter med utenlandske arbeidstakere, et overfor polske arbeidstakere og to overfor litauiske arbeidstakere. Dette var et samarbeid med Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA) og ble svært godt mottatt av deltakerne. Stavanger peker på at generelt er samarbeidet med SUA svært verdifullt. Mange av sakene de jobber med har oppstått via henvendelser på SUA, eller de har fått nyttig informasjon fra SUA om arbeidsgivere og arbeidstakere. Oslo viser også til et godt samarbeid mellom uro-gruppen og SUA. Det er derfor viktig for videre samarbeid at vi nå har fått etablert SUA i Bergen og at det kommer i Trondheim.

I Bergen har det bl.a. vært veiledning og samarbeidsmøte med Statens vegvesen tilknyttet utbyggingen av E39 for å forebygge fremtidig arbeidsmarkeds kriminalitet.

Oslo har hatt informasjonsutveksling og veiledningstiltak bl.a. overfor

- Store aktører som jobber metodisk for å hindre økonomisk kriminalitet og sosial dumping ved egne byggeprosjekter
- Økokrim - enheten for finansiell etterretning
- Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune om samarbeidspunkter
- Oslo Brann og redningsetat som ønsker samarbeid og utveksling av tips om felles bekymringsobjekter

- Andre offentlige etater, bransjeorganisasjoner og arbeidstakerorganisasjoner

Det er inngått flere samarbeidsavtaler med store utbyggere i tillegg til Oslo kommune hvor hensikten er at virksomhetens internkontroll skal sikre at useriøse aktører ikke slipper inn på byggeplassene.

5.3 Kommunikasjonstiltak

Både Bergen, Stavanger og Oslo har utarbeidet kommunikasjonsplaner. Formålet med kommunikasjonsarbeidet er å øke kunnskap, bidra til holdninger og endringer, øke oppdagelsesrisiko, bygge omdømme og synliggjøre en samlet innsats mot arbeidsmarkeds kriminalitet. Videre er det etablert et kommunikasjonsnettverk på tvers av alle tre samlokaliserte enheter for å samordne kommunikasjonsarbeidet. Her er det behov for videre utvikling.

Bergen fikk i november inn en 17 siders reportasje i Bergens Tidende om ulike aspekter ved arbeidsmarkeds kriminalitet og hvor samarbeidet mellom etatene var i hovedfokus. Dette var det jobbet med over lang tid, og BT har deltatt på flere kontroller. I tillegg har det i Bergen vært 13 andre medieoppslag i løpet av året som er knyttet til samarbeidet mellom etatene.

I Stavanger har også media vært med på flere kontroller. I tillegg til minst 10 medieoppslag, er det også gitt informasjon i næringsforeningenes magasin, Roskilden, som går til alle medlemsbedrifter. Det jobbes nå med en større artikkel til dette bladet, som omhandler bakmennene i et større nettverk innen byggebransjen i Stavangerområdet.

Omtalen av arbeidet og resultatene i media antas å ha hatt en forebyggende effekt. Her er det imidlertid fortsatt en vei å gå, kanskje særlig innenfor det å skape en holdningsendring blant kunder som velger å gjøre bruk av svart/ulovlig arbeidskraft (dette gjelder både i privat- og proffmarkedet).

6. Resultater og effekter av samarbeidet

Samarbeidet mellom etatene har utviklet seg svært positivt i 2015, og gjennom målrettet samarbeid, samordnede aksjoner og aktiviteter har etatene oppnådd rask og stor effekt i innsatsen mot arbeidsmarkeds kriminalitet. Dette er først og fremst beskrevet under i den kvalitative vurderingen av de samlede effektene. I tillegg er det gitt noen tallfestede resultater.

6.1 Samlede effekter - kvalitativ vurdering

Den samlede vurderingen er at etatene har fått utrettet mye på relativt kort tid, både mht utvikling av selve samarbeidet og resultater i det utadrettede arbeidet. Samarbeidet gir kunnskap om ulike lovverk og virkemidler, og etatene blir i stand til å bekjempe arbeidsmarkeds kriminalitet mer helhetlig.

Samtidig er etatene fortsatt i oppstarten av et tettere tverretatlig samarbeid, og det er mye utvikling både av selve samarbeidet og utprøving av metoder. Det pekes på behov for mer kontakt mellom de samlokaliserte enhetene for å sikre god erfaringsoverføring. Både Stavanger og Bergen har startet med å utarbeide og dele erfaringslogg, og det er ønskelig at dette blir gjort i større grad på tvers av samarbeid rundt om i landet.

Stavanger sitt mål har vært å ikke bruke for mye ressurser på langvarige og ressurskrevende etterforskinger som ikke påvirker kriminaliteten i bygge- og anleggsbransjen nevneverdig. Det at 24 kriminelle aktører i bygg og anlegg - privatmarkedet er ute av stand til å fortsette sin

virksomhet, viser at urovirksomhet og hyppige kontroller av kriminelle i bygg og anlegg virker. Det at politiet bortviser fra arbeidsplassen etter politiloven samtidig som de andre etatene informerer arbeidstakerne om deres rettigheter og plikter, gjør at arbeidstakerne i stadig flere tilfeller stiller krav til arbeidsgiver.

Pålegg om HMS-kort og vedtak om stans fra Arbeidstilsynet, er effektivt opp mot virksomheter som ønsker å forbedre seg. Det samme er bortvisning etter politiloven. Aktører og virksomheter som er kriminelle, vil imidlertid oftest ikke innrette seg etter kontrollene og regelverket. De skaffer seg kontrakter, HMS-kort og registrerer seg, men har ikke til hensikt å feks betale forskuddsskatt for arbeidstakerne eller MVA. Dette gjør Skatteetaten og kemneren viktige i arbeidet med å kontrollere virksomheter som tilsynelatende har forbedret seg.

Politiet har bort- og utvist etter utlendingsloven, 27 utenlandske personer knyttet til firmaer innen bygg og anlegg. Det krever mye dokumentasjon for å bort- eller utvise en EØS-borger, og derfor har det vært viktig med felles kontroller for å vise hvor samfunnsskadelig kriminalitet i bygge- og anleggsbransjen er. Det er flere saker på gang, og Rogaland politidistrikt er i dialog med UDI.

Samarbeidet i Stavanger har også bidratt til en bevisstgjøring og økt fokus på hvordan man kan forebygge arbeidsmarkeds kriminalitet. Dette vises bl.a. gjennom økt tipstilgang i Stavanger og en årvåkenhet overfor useriøse aktører og deres virksomheter, både internt i etatene, men også etatene imellom. I tillegg har gode medieoppslag bidratt til å sette forebygging på kartet.

I Bergen ser man at politiets økte innsats og dermed økt oppdagelsesrisiko for ulike lovbrudd, har hatt en forebyggende effekt. Gjennom oppfølgingskontroller har man kommet tilbake til steder der det har blitt bedre. Man har også sett at innmelding av arbeidstakere i AA-registeret, i virksomheter som har blitt kontrollert. Flere virksomheter er blitt stanset og anmeldt og på grunn av dette må legges ned for at de ikke klarer imøtekomme pålegg og krav. Her har det vært viktig å følge opp de samme aktørene dersom det blir gjort forsøk på å starte nye virksomheter.

Bergen peker på flere utfordringer i arbeidet blant annet for å ramme pågående svart arbeid. Det er vanskelig å bevise brudd på ligningsloven da dette ikke kan kontrolleres før etter at selvangivelsen blir levert året etterpå. Ved kontroll blir det oppdaget mange arbeidstakere som verken er registrert i AA-registeret, eller det er gjort lønnsinnberetning på, og det er åpenbart at vedkommende lønnes svart. Ofte forklares det at arbeidstakere begynte samme dag eller dagen før, og at ansvarlig skal ordne med det formelle innen kort tid slik at vedkommende er registrert. Dette er gjeldene i alle bransjer. I bygg - privatmarkedet er det mangler på HMS-kort i 70 prosent ved tilfeldig utvalgte objekter.

Det er også en utfordring at virksomheter som får krav på seg fra de ulike etatene, legger ned virksomheten, men starter opp igjen med ny virksomhet innen kort tid. Hordaland politidistrikt mottar et sted mellom 200-400 konkurser i året. I mange av disse sakene skjuler det seg alvorlig økonomisk kriminalitet som er vanskelig å avdekke uten at man går inn i enkeltsakene. Det er ressurskrevende å etterforske disse sakene grundig. Under kontrollaktivitet påtreffer man ofte personer som er eller har vært anmeldt for konkursskriminalitet. Med et slikt bakteppe, er det viktig gjennom arrest og utlegg å sikre verdier så tidlig som mulig i saken, som eksempelvis i Oslo hvor de har sikret verdier for ca. 2 millioner og gjennom aktivt samarbeid med bostyrer oppnår omstøtelser av disposisjoner ved konkurs.

Når det gjelder å sette aktører ut av spill, har Oslo hatt en litt annen tilnærming enn Stavanger og Bergen. En stor del av innsatsen brukes på å identifisere kriminelle aktører og nettverk for best å kunne vurdere passende tiltak slik at mulighets- og handlingsrommet for kriminelle handlinger blir krympet. Eksempelvis er det identifisert store nettverk med enkeltmannsforetak fra samme nasjon som ikke registreres i MVA -registeret, ikke har lønn, men som står bak uttaksledd i fiktiv-faktureringsnettverk. Videre er det kartlagt 490 kvinner med ulike roller i murer og malerbransjen. Her ser det ut til at rollene tjener to hensikter, nemlig å tilsløre det reelle ansvarsforhold og/eller heve fiktiv lønn med påfølgende grunnlag for senere trygdemisbruk. I tillegg fokuseres det på gjennom uropatruljer, å være synlig slik at personer som opptrer illojalt, skal føle en økt oppdagelsesrisiko, samt at informasjon blir innhentet og kan bidra til mer effektiv identifikasjon av kriminelle aktører. Det foretas også bort- og utvisning i Oslo, men ikke i samme grad som i Bergen og Stavanger. Dette har bl.a. sammenheng med sammensetningen av den samlokaliserte enheten i Oslo hvor politiet ikke er en like stor aktør som i de to andre byene.

6.2 Noen tallfestede resultater - samlet for alle etatene

Når det gjelder noe av aktiviteten fra de tre samlokaliserte enhetene, har vi valgt å trekke frem følgende, som ikke er uttømmende. Det har oppsummert vært:

- Ca 12 større aksjoner, i hovedsak i bygg og anlegg, men også innen bilpleie og bilverksteder, samt serverings- og utelivsbransjen
  - Ca 1500 virksomheter er kontrollert
  - Ca 1200 arbeidsplasser/byggeplasser er kontrollert
  - Ca 5700 personer er kontrollert
- I tillegg har det vært en rekke andre enkeltkontroller og mindre, men målrettede aksjoner, for eksempel kontroll med innkvartering. Dette har vi ikke spesifikke tall for.
- Totalt har det vært 80 bortvisninger fra arbeidsplassen etter politiloven og 27 utvisninger etter utlendingsloven. Se tidligere omtale av dette som virkemiddel, pkt. 5.1.
- Etatene har også forsøkt å rapportere på antall kriminelle aktører som man gjennom samarbeidet, mener å ha satt ute av stand til å fortsette sin virksomhet. Som eksempel rapporterer Stavanger om 24 kriminelle aktører. Disse har utnyttet et stort antall arbeidstakere. Noen sto bak flere kriminelle virksomheter som nå har gått konkurs eller ikke er i drift. Dette er imidlertid vanskelig å rapportere på da vi vet at noen aktører raskt kan starte opp nye virksomheter i andre sine navn, men der samme bakmann driver foretaket. Bergen rapporterer om 3 aktører, men dette er først når hovedpersonen bak foretaket er blitt utvist fra Norge. Oslo rapporterer om 4 aktører, på grunnlag av at det da er initiert konkursbegjæring. Her er det behov for en mer felles ”definisjon”.

Det er utfordrende å rapportere på resultater og effekt av felles innsats, bla. fordi etatene ikke har noe felles system for å dokumentere omfanget av aktiviteten knyttet til de tre samlokaliserte enhetene. Videre skjer mye av arbeidet med arbeidskriminalitet i de ulike etaters linjearbeid og ikke direkte i de samlokaliserte enhetene. Etablering av et nasjonalt tverretatlig senter for analyse og etterretning kan bidra til at vi på sikt bedre kan få frem resultater og effekter av etatenes samlede innsats.

6.3 Noen tallfestede resultater fra den enkelte etat

Kemneren og Skatteetaten

For Kemneren og Skatteetaten er det vanskelig å rapportere resultater inn i de samlokaliserte enhetene. Funn gjennom kontroll og bokettersyn krever tid, og faktum må innhentes fra mange kilder, ikke bare funn på feks. byggeplasser.

Skatteetaten (SKE) og Kemneren (SKO) har etter at de begynte å kode Akrim saker våren 2015, totalt i hele landet hatt følgende antall kontroller, vedtak og etterberegninger:

	Totalt		
	SKO	SKE	Totalt
Antall ferdige kontroller	733	580	1 313
Forslag avgift	0	75 794 536	75 794 536
Forslag inntekt	37 670 494	252 517 431	290 187 925
Forslag personinntekt	37 661 713	107 180 952	144 842 665
Forslag summarisk fellesoppgjør	7 644 707	113 732 405	121 377 112
Forslag formue	0	6 257 501	6 257 501
Forslag arbeidsgiveravgift	17 883 718	134 152 976	152 036 694
Antall ferdige vedtak	630	561	1 191
Fastsatt avgift	0	56 037 998	56 037 998
Fastsatt avgift (tillegg+renter)	0	72 229 832	72 229 832
Fastsatt inntekt	7 119 080	233 972 310	241 091 390
Fastsatt personinntekt	8 141 537	118 618 829	126 760 366
Fastsatt summarisk fellesoppgjør	0	98 506 754	98 506 754
Fastsatt formue	0	1 298 511	1 298 511
Fastsatt arbeidsgiveravgift	1 949 333	106 784 000	108 733 333

- Videre er det gjort store etterberegninger på MVA etter oppgavekontroll, og mange virksomheter er nektet registrert fordi virksomhetsavklaring har avdekket at de opererer som uttaksledd, har falsk ID etc. Mye av dette er avdekket etter informasjon fra de samlokaliserte enhetene og SUA.
- Det har vært anvendt tilleggsatt i 188 av vedtakene og tilleggsavgift i 135.
- Det er anmeldt 19 saker, hvorav 11 innen bygg og anlegg - proffmarkedet.
- 27 store utbyggingsprosjekter innen bygg og anlegg er fulgt.

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har gjennomført 5 239 tilsyn (av totalt ca. 18 000 tilsyn) der sosial dumping og arbeidslivskriminalitet har vært hovedtema for tilsynet. En stor andel er gjennomført som del av samarbeidet i Stavanger, Bergen og Oslo. Videre har etaten totalt gjennomført nærmere 2 500 tilsyn sammen med andre etater hvorav en stor andel er knyttet til samarbeidet med politiet, Skatteetaten og NAV.

Det er totalt gitt vedtak om stans som pressmiddel i ca. 400 tilsyn. Dette er en viktig reaksjon i arbeidet mot arbeidsmarkeds kriminalitet som spesielt Stavanger bruker aktivt. Vedtak om stans og brudd på dette resulterer i at politiet kan bortvise med hjemmel i politiloven. Stavanger viser til 59 vedtak om stans pga manglende HMS-kort og 6 vedtak om stans med hjemmel i allmenngjøringsloven.

Arbeidstilsynet har også gitt vedtak om stans ved overhengende fare i 540 tilsyn. Dette kan sees i sammenheng med at bygg og anlegg har vært en prioritert bransje, også i samarbeidet med de andre etatene. Dette er en bransje med stor ulykkesrisiko, noe som kan medføre at Arbeidstilsynet avdekker flere tilfeller der det foreligger overhengende fare, spesielt i den useriøse delen av bransjen. Bergen viser til at de har gitt 31 vedtak om stans ved overhengende fare, Oslo 25 vedtak.

Videre er det totalt gitt 141 anmeldelser. I Stavanger har Arbeidstilsynet gitt 4 anmeldelser, mens i Bergen viser Arbeidstilsynet til 8 anmeldelser.

Politiet

Politiet har deltatt i felles aktiviteter med Skatteetaten, Arbeidstilsynet og NAV i hovedsak, i tillegg til øvrige samarbeidende etater. Av de innrapporterte resultatene fra de tre samlokaliserte enhetene, kan det for politiets del trekke frem følgende resultat utover antall aksjoner/kontroller:

- Utvisning fra Norge: 36 personer
- Bortvisning etter politiloven: 80 personer
- Bortvisning etter utlendingsloven: 27 personer
- Gebyr som reaksjon gitt av politiet: 13 gebyrer
- Anmeldelser fra politiet: 46 anmeldelser
  - Herav menneskehandelsaker: 2 straffesaker
- Mistenkte: 3 personer
- Pågripelser: 6 personer pågrepet
- Siktet: 7 personer, herav 1 person etterlyst
- Tiltaler: 2 tiltaler
- Domfellelser: 1 dom

NAV

Også for NAV er det vanskelig å rapportere resultater inn i de samlokaliserte enhetene. Funn gjennom kontroll og påfølgende utredning av saker krever tid, og faktum må innhentes fra mange kilder, ikke bare funn fra utekontroller. De foreløpige samlede resultatene fra de tre sentrene er som følger:

- 81 saker sendt til forvaltningsmessig behandling, det vil si til vurdering av reduksjon eller opphør av ytelse og eventuelt vurdering av feilutbetaling og tilbakekreving.

Foreløpige resultater av denne behandlingen:

- 3 opphør av ytelser
- 3 ytelser forhindret fra å utbetales
- 3 feilutbetalingssaker
- 11 politianmeldelser for samlet 4,3 millioner kroner

6.4 Trusler og trender

De samlokaliserte enhetene er mye ute i markedet, noe som gir god sanntidsinformasjon og bedre kunnskapsbygging. Gjennom samhandling mellom etatene og linjen er det mulig på et tidligere tidspunkt, å fange opp eventuelle endringer i modus og aktører. Hovedinntrykket er imidlertid at det fortsatt er store utfordringer og problemer knyttet til arbeidsmarkeds-kriminalitet. De kriminelle aktørene og nettverkene er godt organisert. Det er profesjonelle aktører som benytter seg av en rekke ulike metoder i strid med lover og regler for å sikre seg innpass i markedet og økonomisk vinning. Bruk av falsk og uriktig identitet er utbredt, og det samme er bruk av falske arbeidskontrakter og fiktive arbeidsforhold. Selskaper benyttes til hvitvasking for å skjule svart arbeid og annen type kriminalitet. Selskaper oppstår og forsvinner i et raskt tempo, og bruk av stråmenn er utbredt, samt fiktive roller og lønnsutbetalinger for å tilrettelegge for urettmessige trygdeutbetalinger. Sosial dumping og utnyttelse av arbeidere er sterkt forbundet med bruk av fiktive -fakturaer, -lønninger, -ansettelser, samt MVA-bedragerier.

7. Annet samarbeid mellom etatene

I Kristiansand, Trondheim og Tromsø/Bodø har etatene eller de er i ferd med, å formalisere sitt tverretatlige samarbeid. Dette er også til en viss grad gjort i Haugesund, Oppland/Hedmark og Østfold/Akershus. Videre har etatene i Vestfold, Buskerud og Telemark under paraplyen SAMKRIM etablert et fast samarbeid.

I "Stor-Oslo" har det også vært samarbeidet om andre bransjer og særlige store saker utenfor den samlokaliserte enheten. Eksempler på slikt samarbeid er:

- "Vaskebjørn" i bilpleiebransjen hvor det er gjennomført 11 kontroller av Arbeidstilsynet, politiet, NAV og Skatteetaten
- "Dieselsmog" i transportbransjen hvor det er gjennomført 1 aksjon med deltakere av de samme fire etatene, i tillegg til Statens vegvesen og Tollvesenet.
- "Full Pott" i utelivsbransjen hvor det er gjennomført 167 kontroller fra politiet og hvor flere av de andre etatene har deltatt ved mange av kontrollene
- Særlige store saker som
  - Prosjekt LIME - et felles prosjekt mellom blant annet politiet Romerike pd, Kripos og ØKOKRIM), NAV, Tolletaten, kemneren og Skatteetaten. Saken er mot 13 personer tilknyttet dagligvarekjeden Lime, som er tiltalt for organisert kriminalitet og menneskehandel. Politiet håper å kunne inndra ca 100 mill. kroner gjennom saken.
  - Prosjekt Zalo - Kripos har ledet en storaksjon mot personer som har aktivitet i transport- og renholdsbransjen hvor det er tverretatlig etterforskning med deltakelse fra Kripos og ØKOKRIM, samt Skatteetaten og NAV.

8. Samarbeid på direktoratsnivå

8.1 Det sentrale samarbeidsforum

Det sentrale samarbeidsforumet er et samarbeid mellom NAV, Skatteetaten, Politidirektoratet, ØKOKRIM og Riksadvokaten som har eksistert siden 2005, for å bekjempe økonomisk kriminalitet. Arbeidstilsynet v/direktøren ble invitert til å delta i Det sentrale samarbeidsforum fom 2015.

Det sentrale samarbeidsforumet har tatt en strategisk rolle i samarbeidet og er en arena for felles tverretatlig prioritering. Utøvelsen av denne rollen vil bli tydeligere i 2016 gjennom etablering av et nasjonalt tverretatlig senter for analyse og etterretning.

Arbeidsmarkeds kriminalitet har vært tema på alle møtene i Det sentrale samarbeidsforum i 2015; 16. januar ble felles overordnet handlingsplan underskrevet, 5. juni var det en statusgjennomgang av etablering av de to nye samlokaliserte enhetene og aktivitet, og 9. oktober ble det rapportert fra tverretatlig halvårsrapportering.

8.2 Nasjonal tverretatlig koordineringsgruppe

Det er etablert en nasjonal tverretatlig koordineringsgruppe med representanter på direktoratsnivå fra de fire etatene. Gruppen har en koordinerende funksjon overfor de samlokaliserte enhetene og skal bl.a. dele og formidle styringssignaler og informasjon til regioner og distrikter i egne etater. Koordineringsgruppen har imidlertid ingen beslutningsmyndighet.

Koordineringsgruppen har utarbeidet felles overordnet handlingsplan for 2015 og en revidert plan for 2016, samt mal og oppsummering av halv- og helårsrapportering fra de samlokaliserte enhetene. Gruppen har hatt 6 møter i 2015 og ett heldagsmøte med de samlokaliserte enhetene i hhv Stavanger (1.9.), Bergen (2.9.) og Oslo (9.9), som oppfølging av halvårsrapporteringen. Gruppen har også foretatt nødvendige avklaringer vedrørende budsjett knyttet til samlokalisering av etatene.

Koordineringsgruppen har arrangert to erfaringsamlinger i 2015. Den første var i mars 2015, relativt kort tid etter inngåelse av felles handlingsplan 2015 som ble gjennomgått i tillegg til at alle de tre samlokaliserte enhetene fikk anledning til å dele sine erfaringer så langt. Den andre ble avholdt i september 2015 med over 90 deltakere fra etatene fra hhv Kristiansand, Trondheim, Tromsø og fra SAMKRIM, i tillegg til deltakere fra de tre samlokaliserte enhetene. Samlingen besto av erfaringsdeling hva gjaldt metodikk og saker og presentasjon av status mht nasjonal veileder for informasjonsdeling fra arbeidsgruppen.

Ved felles kontroller innhenter etatene informasjon om arbeidsgivere og arbeidstaker på den enkelte arbeidsplass. Så langt har det vært benyttet ulike varianter av skjema for slik innhenting. For å kunne gjenbruke og analysere innhentet informasjon med sikte på å målrette videre innsats, er det behov for en felles løsning for elektronisk registrering og lagring av opplysningene og en felles arbeidsplattform for de samarbeidende etater.

Det er i løpet av året utarbeidet forslag til felles skjema for registrering av opplysninger ved felles kontroller, i første omgang på byggeplasser. Videre er det utarbeidet forslag til en arbeidsprosess og felles elektronisk registrering og lagring av opplysninger innhentet felles. Skjemaet er nå klart til å tas i bruk av alle etatene i de samlokaliserte enhetene. Skatteetaten vil utrede forslag til teknisk løsning for elektronisk registrering og lagring av opplysninger innhentet felles.